Οι «τρεις» της Βίνιανης/ The Viniani Trio

Σπύρος Μελετζής (1906–2003)

Ο Σπύρος Μελετζής υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες φωτογράφους του 20ού αιώνα, ο οποίος δικαίως αποκλήθηκε ο «φωτογράφος της Εθνικής Αντίστασης». Γεννημένος στην Ίμβρο το 1906, μαθήτευσε στην Αθήνα δίπλα στον Γεώργιο Μπούκα, αποκτώντας βαθιά γνώση της κλασικής προσωπογραφίας και της διαχείρισης του φωτός.

Η κορυφαία στιγμή της πορείας του σημειώθηκε το 1944, όταν ανέβηκε στην Ελεύθερη Ελλάδα για να απαθανατίσει το έπος του ένοπλου αγώνα. Ο ίδιος περιγράφει την άνοδό του στη Βίνιανη, τον Μέγδοβα, το πέρασμα του ποταμού με το «καρέλι», φωτογραφίζει το χωριό και αποτυπώνει τις καθημερινές εικόνες της ζωής εκεί. Με τον φακό του δημιούργησε μερικές από τις πιο εμβληματικές και ηρωικές εικόνες της σύγχρονης ιστορίας μας —από τα μνημειώδη πορτρέτα του Άρη Βελουχιώτη μέχρι τις ιστορικές συνεδριάσεις της «Κυβέρνησης του Βουνού» στους Κορυσχάδες.

Η ματιά του δεν ήταν απλώς καταγραφική αλλά βαθιά καλλιτεχνική, προσδίδοντας μια επική διάσταση στα πρόσωπα των ανταρτών. Μεταπολεμικά, το έργο του διώχθηκε και ο ίδιος αναγκάστηκε να κρύβει τα αρνητικά του για χρόνια, μέχρι την έκδοση του μνημειώδους λευκώματος «*Με τους αντάρτες στα βουνά*» το 1976. Πέθανε στην Αθήνα το 2003, αφήνοντας ένα ανεκτίμητο αρχείο που φυλάσσεται στο Μουσείο Μπενάκη.

Spyros Meletzis (1906–2003)

Spyros Meletzis was one of the most important Greek photographers of the 20th century, rightly hailed as the “photographer of the National Resistance.” Born on the island of Imbros in 1906, he apprenticed in Athens under Georgios Boukas, acquiring a deep mastery of classical portraiture and lighting.

The defining moment of his career came in 1944, when he traveled to Free Greece (*Eleftheri Ellada*) to document the epic of the armed resistance. He recounted his journey up to Viniani and Megdovas, crossing the river in a traditional cable car (*kareli*), photographing the village, and capturing scenes of daily life. Through his lens, he created some of the most iconic and heroic images in modern Greek history — from his monumental portraits of Aris Velouchiotis to the historic meetings of the Political Committee of National Liberation (“Mountain Government”) in Koryschades.

His perspective was never merely documentary; it was deeply artistic, bestowing an epic grandeur upon the faces of the partisans. In the post-war period, his work faced persecution, forcing him to hide his negatives for decades until the publication of his landmark photobook, *With the Partisans in the Mountains*, in 1976. He died in Athens in 2003, leaving behind an invaluable photographic archive preserved today at the Benaki Museum.

Δημήτρης Μεγαλίδης (1908–1979)

Ο Δημήτρης Μεγαλίδης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1908. Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ζωγράφους και χαράκτες της γενιάς του, του οποίου το όνομα ταυτίστηκε απόλυτα με

την εικαστική καταγραφή του απελευθερωτικού αγώνα. Έχοντας σπουδάσει ζωγραφική στο Παρίσι και στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, διέθετε μια στέρεη ακαδημαϊκή παιδεία.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εντάχθηκε ενεργά στην Αντίσταση και ανέλαβε επικεφαλής του φωτο-κινηματογραφικού συνεργείου του ΕΛΑΣ. Συνοδεύοντας τους αντάρτες στα βουνά, λειτούργησε ως ένας άτυπος πολεμικός ανταποκριτής της τέχνης, σχεδιάζοντας στο χαρτί τις ηγετικές μορφές του κινήματος, τους απλούς μαχητές και τις καθημερινές τους στιγμές. Τον συναντάμε στη Βίνιανη να αποτυπώνει εικαστικά τους αντάρτες, την ώρα που ο Μελετζής τον φωτογραφίζει και ο Άρης Βελουχιώτης παρακολουθεί τη σκηνή.

Το πολύτιμο αυτό υλικό συγκεντρώθηκε και εκδόθηκε από τον ίδιο το 1946 στο εμβληματικό *«Λεύκωμα του Αγώνα ΕΑΜ – ΕΛΑΣ 1941–1945»*. Μεταπολεμικά, ο Μεγαλίδης παρέμεινε πιστός στις αρχές του κοινωνικού ρεαλισμού, στρέφοντας το βλέμμα του στον μόχθο της εργατικής τάξης, με χαρακτηριστικό δείγμα το λεύκωμά του για τους λιγνιτωρύχους στο Αλιβέρι (1960). Πέθανε στην Αθήνα το 1979.

Dimitris Megalidis (1908–1979)

Dimitris Megalidis was born in Athens in 1908. He was one of the most important Greek painters and printmakers of his generation, whose name became synonymous with the artistic depiction of the liberation struggle. Having studied painting in Paris and at the Athens School of Fine Arts, he possessed a solid academic grounding.

During the Axis Occupation (1941-1944), he became actively involved in the Resistance, eventually taking charge of the ELAS photography and film unit. Accompanying the guerrillas in the mountains, he served as an unofficial war correspondent of art, sketching the movement's leaders, ordinary fighters, and daily moments on paper. We find him in Viniani sketching the guerrillas, while Meletzis photographs him and Aris Velouchiotis looks on.

This invaluable material was compiled and published by Megalidis himself in 1946 in the iconic *Album of the EAM–ELAS Struggle 1941–1945*. In the post-war period, he remained faithful to the principles of social realism, turning his artistic gaze toward the toil of the working class—a prime example being his portfolio on the lignite miners of Aliveri in 1960. He died in Athens in 1979.

Βάλιας Σεμερτζίδης (1911–1983)

Ο Βάλιας Σεμερτζίδης υπήρξε κορυφαίος ζωγράφος και χαράκτης, του οποίου το έργο ταυτίστηκε με την εικαστική αποτύπωση της Αντίστασης και του λαϊκού πολιτισμού της υπαίθρου. Γεννημένος στο Κρασνοντάρ της Ρωσίας από Έλληνες γονείς το 1911, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα το 1923 και σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών υπό τον Κωνσταντίνο Παρθένη, αναπτύσσοντας ένα ύφος που συνδύαζε την ακαδημαϊκή πειθαρχία με εξπρεσιονιστικές τάσεις.

Η καθοριστική καμπή ήρθε το 1944, όταν ανέβηκε στα βουνά και εγκατέστησε το εργαστήριό του στα Άγραφα. Με αδρές γραμμές και μνημειακό κοινωνικό ρεαλισμό, λειτούργησε ως χρονικογράφος του Αγώνα, αποτυπώνοντας τις λαϊκές συνελεύσεις, τα δικαστήρια, τις αγρότισσες και τον τιτάνιο μόχθο του λαού για την ελευθερία.

Χαρακτηριστική είναι η περίφημη σπουδή του *«Φλογέρα στο βουνό»* με τις επάλληλες εικόνες και τα σκίτσα. Τη συγκεκριμένη σκηνή απαθανατίζει φωτογραφικά και ο Σπύρος Μελετζής, χρησιμοποιώντας ως σκηνικό το άπλωμα στα Αλώνια της Βίνιανης (που σώζονται έως σήμερα) —έναν αγαπημένο τόπο φωτογραφίσεων και απεικονίσεων για όσους πέρασαν από εκεί κατά τη διάρκεια του πολέμου, καθώς γύρω του απλώνεται το πανόραμα των Αγράφων και του Μέγδοβα.

Μεταπολεμικά, παρά τις διώξεις, ο Σεμερτζίδης παρέμεινε πιστός στην ανθρωποκεντρική θεματολογία. Από το 1964, η διαμονή του στη Ρόδο πλημμύρισε την παλέτα του με το φως του Αιγαίου, οδηγώντας τον σε μνημειακά έργα με πρωταγωνιστές τους ανθρώπους της θάλασσας. Πέθανε στην Αθήνα το 1983.

Valias Semertzidis (1911–1983)

Valias Semertzidis was a leading painter and printmaker whose work became synonymous with the artistic depiction of the Resistance against Nazi's during the WWII and rural folk culture. Born in Krasnodar, Russia, to Greek parents in 1911, he settled in Greece in 1923 and studied at the Athens School of Fine Arts under Konstantinos Parthenis, developing a style that combined academic rigor with expressionist tendencies.

The decisive turning point in his career came in 1944, when he went up to the mountains and set up his studio in the Agrafa region. Working with bold lines and monumental social realism, he served as a chronicler of the Struggle, depicting popular assemblies, folk courts, peasant women, and the titanic effort of the local people for freedom.

A prime example is his famous study, *The Flute in the Mountains*, composed of a sequence of images and sketches. This same scene was also captured photographically by Spyros Meletzis against the backdrop of the open threshing floors (*Alonia*) in Viniani - a site that survives to this day. It was a favorite spot for artists and photographers passing through during the war, offering a sweeping panorama of the Agrafa range and the Megdovas River.

In the post-war period, despite facing political persecution, Semertzidis remained devoted to his human-centered themes. From 1964 onward, his time in Rhodes flooded his palette with Aegean light, inspiring monumental works centered on fishermen and seafarers. He died in Athens in 1983.

Πηγές/Sources:

1. Χατζηνικολάου, Ν. (επιμ.). (2012). *Βαλιάς Σεμερτζίδης: Συνομιλίες με τον Χρίστο Αλεξίου*. Αθήνα: Μουσείο Μπενάκη. Φωτογραφίες: Σπύρος Μελετζής.

2. Μεγαλίδης, Δ. και Βαλάσης, Ι. (1946). Λεύκωμα του αγώνα: ΕΑΜ–ΕΛΑΣ 1941–1945.

3. Μελετζής, Σ. (1976). *Με τους αντάρτες στα βουνά.* Αθήνα: Καλλιτεχνικές Εκδόσεις Σ. Μελετζή – Ε. Παπαδάκη.

Φλογέρα στο βουνό
Τα σκίτσα του Βάλια Σεμερτζίδη από τη Βίνιανη

Το χρονικό διάστημα των δέκα μηνών του 1944 που παρέμεινε στα βουνά της Ευρυτανίας με το υπόλοιπο καλλιτεχνικό επιτελείο του ΕΛΑΣ, ο Βάλιας Σεμερτζίδης εστιάζει την καλλιτεχνική ματιά του στον άνθρωπο που κατοικεί στα βουνά, τον χωρικό που ζει την δύσκολη καθημερινότητα του μέσα στα χρόνια της αντίστασης.

Την συγκεκριμένη σκηνή κατέγραψε φωτογραφικά ο Σπύρος Μελετζής με τον φακό του και ο Βάλιας Σεμερτζίδης με το σχέδιο στο μπλοκ του. Το θέμα αυτό τον απασχόλησε πολύ και τον οδήγησε σε πολλές έγχρωμες μελέτες και σχέδια που έγιναν πάνω στο βουνό, ενώ με την επιστροφή του στην Αθήνα, τα χρόνια 1944-1950, επιδόθηκε στην απόδοση του θέματος αυτού σε διάφορες παραλλαγές με την τεχνική της χαρακτικής. Τελικά το 1950 δημιούργησε μία μεγάλη ελαιογραφία 2,5 μέτρων που βρίσκεται σε ιδιωτική συλλογή.

Η ομάδα των χωρικών είναι συγκεντρωμένη γύρω από τον νεαρό μουσικό που παίζει φλογέρα. Οι ακροατές, άντρες και γυναίκες με τις παραδοσιακές φορεσιές τους, οι τσοπάνηδες, η γυναίκα με την ρόκα, και στο βάθος οι κορυφές των Αγράφων συγκροτούν μία στιγμή ηρεμίας μέσα στην αντάρα του πολέμου.

Για την σειρά αυτή των έργων ο Σεμερτζίδης λέει στον φίλο του Χρίστο Αλεξίου: « […] οι μορφές οι δυνατές του ανθρώπου, η πίστη στον άνθρωπο, η πίστη μου ότι η μουσική αυτή η παραδοσιακή της φλογέρας, ήταν πάντοτε για να μαζέψει τους ανθρώπους κοντά, να μαζευτούν οι άνθρωποι για να αισθανθούνε μια ενωμένη δύναμη μπροστά στη ζωή, έστω και σε απλές δυσκολίες. Γιατί για μένα, οι δυσκολίες της ζωής, μια καταιγίδα, μια μπόρα ή μια πυρκαγιά, είναι το ίδιο μεγάλες όσο είναι κι αυτή η στιγμή της Κατοχής, που ζούνε οι άνθρωποι της σύνθεσης, απομονωμένοι, με τον κατακτητή γύρω γύρω. Και είναι πάντα ένα κάλεσμα σε αγώνα για τη ζωή».

Ο θαυμασμός του Βάλια Σεμερτζίδη για τον αγρότη, «τον άνθρωπο της γης», που προκύπτει από τα παιδικά του βιώματα στα κτήματα του παππού του στην περιοχή του Καυκάσου, θα φανεί ιδιαίτερα στα μεταγενέστερα έργα του από την Σκύρο και την Ρόδο, με πορτρέτα και συνθέσεις αγροτών, αλλά και τοπία από την υπέροχη φύση στα βουνά της Ρόδου.

ΠΗΓΕΣ:

Απόσπασμα από το βιβλίο «ΒΑΛΙΑΣ ΣΕΜΕΡΤΖΙΔΗΣ Συνομιλίες με τον Χρίστο Αλεξίου»

Επιμέλεια: Νίκος Χατζηνικολάου

Εκδόσεις: Μουσείο Μπενάκη, 2012

Φωτογραφίες: Σπύρος Μελετζής

A Flute in the Mountains

Sketches by Valias Semertzidis from Viniani

During the ten months of 1944 that he spent in the mountains of Evrytania alongside the rest of the ELAS artistic group, Valias Semertzidis focused his creative gaze on the mountain people—the villagers enduring their arduous daily lives during the Resistance years.

This particular scene was captured both photographically through the lens of Spyros Meletzis and in sketches by Valias Semertzidis in his sketchbook. The subject preoccupied Semertzidis

deeply, prompting him to produce numerous color studies and sketches while in the mountains. Upon his return to Athens, between 1944 and 1950, he devoted himself to rendering the motif across various mediums, notably through printmaking and engraving. Ultimately, in 1950, he completed a monumental oil painting spanning 2.5 meters, which now resides in a private collection.

The composition depicts a group of villagers gathered around a young musician playing the flute. The listeners—men and women in traditional attire, local shepherds, and a woman at her spinning wheel—set against the backdrop of the Agrafa peaks, form a moment of tranquility amidst the turmoil of war.

Regarding this series of works, Semertzidis shared with his friend Christos Alexiou:

“[...] the powerful human forms, faith in humanity, my belief that this traditional music of the flute has always been meant to bring people together—to gather them so they might feel a united strength in the face of life, even against everyday hardships. Because to me, life’s difficulties—a storm, a downpour, or a fire—are just as formidable as that moment during the Occupation, when the people in the composition were living in isolation, surrounded by the occupier. It is, above all, a call to struggle for life.”

Valias Semertzidis’s deep admiration for the peasant, “the man of the earth”—a reverence rooted in his childhood experiences on his grandfather’s estates in the Caucasus—is particularly evident in his later works from Skyros and Rhodes. These feature intimate portraits, group studies of farmworkers, and landscapes capturing the majestic natural beauty of the Rhodian countryside.

Sources & Credits

- **Excerpt from the book:** *VALIAS SEMERTZIDIS: Conversations with Christos Alexiou*
- **Edited by:** Nikos Hatzinikolaou
- **Publisher:** Benaki Museum (2012)
- **Photographs:** Spyros Meletzis